

En rystende historie om landbrug og miljø

Debatindlæg på baggrund af
Bjarne Brønserud, landmand og cand.oecon.:
30 års miljøpolitik – en katastrofe!
Forlaget Himmerland, 2018. 204 s., tillæg 27 s.

Af Charlotte Langkilde, forfatter, cand.ling.merc.

Må jeg indledningsvis slå fast, at jeg har læst Brønseruds bog som lægmand med et rimelig solidt kendskab til landbrug og som forfatter til faglitterære bøger. Jeg arbejder i det daglige med politisk, juridisk og økonomisk stof, og jeg har i en periode af min karriere været tæt på miljøområdet, som jeg siden har fulgt. Bogen vakte derfor min interesse. Det har også haft betydning for dette indlæg, at jeg i mit forfattervirke har oplevet, hvor voldsomme reaktioner det kan afføde hos politikere og forskere, hvis man udfordrer deres verdensbillede. I så fald skal man være meget sikker i sin sag, for de pågældende bekæmper kritikken med næb og kløer og skyr undertiden ikke midler, man ville have forsvoret, at nogen seriøs person ville anvende. Men måske er det ikke så mærkeligt alligevel, for anseelse, bevillinger og genvalg afhænger af det.

Brønseruds bog er antaget til bedømmelse som doktordisputats, hvilket siger noget om niveauet; og man skal ikke læse mange afsnit, før man ser, at den går i dybden, og at den er væsentlig. Han når hele paletten rundt – til økonomi, lovgrundlag, EU-direktiver, målinger, analyser, fordækte tal og politiske dagsordener, som tilsyneladende styrer miljødagsordenen på området. Brønserud driver en slægtsgård på Fyn, men er også uddannet cand.oecon. Det er en kombination, der gør

ham i stand til at lægge mange alen til den debat, vi normalt oplever om landbruget.

Gradvis udfasning af landbruget

Bogen giver en forklaring på, hvorfor de danske landmænd er i en så klemt situation. Selv om de mange gange igennem årene har forsøgt at råbe politikerne op, bliver de tilsyneladende ikke hørt. Måske fordi deres argumenter drukner i den massive modsatrettede informationsstrøm, måske fordi de taler om et univers, som ikke siger ret mange noget, måske fordi de generelt ikke er så gode debattører. Det er nok et kendetegn ved mange landmænd, at de modsat de franske, der gerne smider om sig med tomater og blokerer indfaldsvejene til Paris med deres traktorer, er mere indadvendte og sagtmodige typer, der har det svært med at stille sig op på en talerstol og holde DJØF-lignende taler. Det indvirker på selvtilliden, når man igen og igen igennem så mange år er endt som taber. Når man et antal gange har stillet sig op med alle sine argumenter og hver gang er blevet slået i gulvet, mister man efterhånden troen på, at det nytter.

Det er derfor også sjældent, man ser en enkelt person gå op imod systemet, sådan som det sker i Brønseruds bog. Det er også sjældent, at man ser den førte politik på et område blive udstillet så massivt. Det bliver derfor interessant at

følge afhandlingens vej igennem bedømmelses-systemet. Brønserud er gået dybt i kilderne, har undersøgt udvalgsbehandlinger, den manglende videnskabelige evidens for de mange tiltag og Danmarks enegang, hvad angår restriktioner og byrder for landbrugssektoren og den deraf følgende udpining af jorden og erhvervet. Han påviser manipulerede tal og ensidigt skæve indberetninger til EU og tøver ikke med at bruge ord som pseudoforskning og manipulation.

Andre lande kan være ligeglade med, at Danmark ødelægger et erhverv, der takket være Danmarks egnethed som landbrugsland igennem århundreder har udgjort en væsentlig del af Danmarks økonomi. Det gør jo kun deres konkurrencesituation bedre. En sammenligning med naboregionerne i EU viser ligefrem, at EU-direktiverne "nærmest administreres stik modsat i disse lande i forhold til i Danmark," skriver Brønserud. Men når man tænker på, hvilken landbokultur Danmark har haft; hvor meget viden om godt landmandskab, der var opbygget; og hvor megen goodwill der var omkring landbruget indtil 1970/80'erne – en goodwill, der stadig gælder for fx svensk, tysk og britisk landbrug, som ikke er underlagt de danske restriktioner – bliver man forstemt. Man må håbe for de tilbageværende landmænd, der endnu ikke er gået konkurs, at politikerne og landbrugets egne organisationer vil tage handsken op. Dette siger jeg vel vidende, at mange landmænd mener, at det er for sent, og at løbet er kørt.

Det er tankevækkende, at den førte politik ikke tager hensyn til Danmarks andel af verdens fødevarerforsyning, hvor Danmark med sine meget gunstige betingelser for landbrugsdrift spiller en vigtig rolle. Det er ellers i Brundtland-rapporten en forudsætning for fred internationalt, at alle lande med en naturlig forudsætning for en stor fødevarerproduktion skal stille arealernes produktion til rådighed i den globale fødevarerhandel.

Et samlet hensyn til miljø, klima og økonomi til-siger, at der bør være landbrug de steder, hvor der er gode betingelser. Det er der i Danmark takket være jordens bonitet, klimaet og infrastrukturen. Eksempelvis har Danmark med mindre end 1/10 af Sveriges areal det samme landbrugsareal på 30.000 km². Men det dyrkede areal bliver mindre og mindre: siden det toppede i 1938, er

der taget 15% ud til skov, hegn, remiser, mose og krat foruden til veje og byudvikling.

Skiftende regeringer har strammet skruen

Bogen slår tonen an fra starten: Forskerne undlader at tage stilling til de samfundsøkonomiske omkostninger ved den førte politik. Samtidig pointerer de, at beregningerne skal inddrage værdien af mere og renere natur, hvorefter der samlet set formentlig vil være en samfundsmæssig gevinst for Danmark ved ikke at have et landbrug. Ifølge Brønserud lever de på ingen måde op til det såkaldte forsigtighedsprincip, som EU har defineret og kræver overholdt, og som de angiver at basere deres forskning på. Forsigtighedsprincippet handler om videnskabelige data og ikke blot frygt og følelser.

Midt i 1980'erne, forud for Vandmiljøplan 1, viste landbrugets forsøgsvirksomheder, at der ikke på landsplan var konstateret noget væsentligt overforbrug af kvælstofgødning, men at der var problemer med husdyrgødningens håndtering og opbevaring. Disse problemer blev løst med vandmiljøplan 1 i 1987, hvormed der kom styr på gylletanke og udbringning af gylle, så udledningen af kvælstof blev mindsket. Alligevel vedtog Folketinget en halvering af landbrugets kvælstofudvaskning inklusive gårdbidraget – dvs. ensilage og møddingvand fra selve gårdanlægget. "Om der var nogen, der på dette tidspunkt forstod, hvad der blev stemt om eller bare var i stand til at definere, hvad udgangspunktet for procentberegningen skulle være, er mere end tvivlsomt", skriver Brønserud. "I dette kaotiske politiske miljø blev alle praktiske og faglige erfaringer i Danmark og i udlandet undertrykt af et politisk flertal i Folketinget – landbrugsfagligheden blev tabt." I Askov tog forstanderen for statens forsøgsstation afstand fra beslutningen. "Miljødebatten har været præget af både forvirring og uvidenhed," skrev han og angreb den fejlagtige opfattelse, at det ville få en stor effekt på udvaskningen at nedsætte forbruget af handelsgødning med 33%. Jeg kan tilføje, at en oceanograf fra Københavns Universitet nogle år senere udtrykte det samme i klare vendinger: "Vi skrev direkte, at vi nærmest intet vidste. Vi var hudløst ærlige, for det var faktisk ikke så morsomt at skrive i konklusionen, at vi nærmest intet vidste." Det har i øvrigt ifølge Brønserud vist sig, at også opgørelserne i 1990'erne af landbrugets tab af kvælstof til ferskvandet og til kystvandet var vildt overdrevne.

Netop i perioden op til Vandmiljøplan 1, hvor jeg arbejdede tæt sammen med Miljøministeriets top, sagde den øverste ledelse til mig, at de ikke mente, at de kunne stole på forskernes oplysninger. ”Og hvad skal vi så lovgive efter?” spurgte de.

Ni år efter Vandmiljøplan 1 blev Landbrugsministeriet og Statens Forsøgsvirksomhed nedlagt som selvstændige enheder; administration og styring overgik til det nye Fødevareministerium, og universiteterne overtog forsøgsvirksomheden. ”De statslige institutioner har uantastet af praktikernes indvendinger løbende opbygget en anklage sideløbende med en domfældelse, som placerer landmanden i rollen som forurener og naturødelægger,” forklarer Brønserud. ”Ved hjælp af denne pseudoforskning har de medier, som ikke evner at lave kritisk journalistik, været dygtige til at vedligeholde opfattelsen hos ”hr. og fru Danmark” om landbruget som den store miljøsynder.”

Som sagt blev problemet med opbevaring og udbringning af husdyrgødning reguleret med Vandmiljøplan 1, og den tilladte brug af handelsgødning blev ved flere forskellige tiltag reduceret med ca. 33%. Vandmiljøplan 2 i 1998 gav en yderligere reduktion af kvælstoftilførslen på 10%. Og siden er det fortsat: Ved midtvejsevalueringen af Vandmiljøplan 2 blev kvælstofkvotterne for vinterhvede og -byg yderligere begrænset, og det areal, der kan opnå kvælstoftillæg til dyrkning af brødhvede, blev begrænset til bare 50.000 hektar – et areal svarende nogenlunde til det halve af Læsø. Det har haft den konsekvens, at der stort set ikke længere dyrkes brødkorn i Danmark, fordi der ikke må tilføres den nødvendige mængde kvælstof. Jeg kan tilføje, at da vi ikke længere kan dyrke korn til menneskeføde, må det danske landbrug dyrke korn til dyrefoder i stedet. Brødkornet importerer vi så fra nabolandene, der må gøde op til det relevante niveau, og hvor man værner både om miljøet og om landbruget som et vigtigt erhverv for nationen – vel at mærke uden at udledningerne øges. Der kom nye og stærkt forøgede reduktionskrav for udledningen af kvælstof med Fogh-regeringens Grøn Vækst-plan fra 2009.

Brønserud nævner en påfaldende stramning fra 2011, hvor miljøminister Ida Auken med et slag mellem to høringer ændrede målestedet fra udløbet af drænene (vandløbskanten) til vandløbe-

nes udløb (havstokken). Herved blev reduktionskravet for udledning af kvælstof fra de dyrkede marker forøget med 36,8%.

Iltsvindet i Limfjorden, Mariager Fjord og i Bælthavet, som jævnligt omtales i medierne, gør Brønserud også grundigt rede for; bl.a. for de tilførsler, der kommer med havstrømmene langs den jyske vestkyst og ind i de indre farvande, fra Sverige og fra Baltikum-siden. En undersøgelse fra 2011 fra Dansk Hydraulisk Institut opgjorde den danske andel af direkte tilførsel af kvælstof til 5,3%, hvoraf landbrugets udledninger tegner sig for 3,3%, mens resten kommer fra naturarealer og byernes rensnings- og kloakanlæg. Ikke desto benytter man nogle helt andre tal i form af en opgørelse fra 2002 fra Danmarks Miljøundersøgelser, forud for vedtagelsen af Vandmiljøplan 3, der satte den danske andel af kvælstoftilførslen til 10,5%, hvoraf landbruget skulle tegne sig for 7,8%. ”Denne voldsomme overvurdering og fejlberegning flourer i danske lærebøger endnu i 2018”, skriver Brønserud.

Udokumenterede tal

Helt besynderligt bliver det, når man læser, at det danske ferskvand i vandløbene – ligesom vandet i Sverige, hvor man må gøde hensigtsmæssigt – lever op til kravene til laksevand, dvs. højeste renhed, og at de målte koncentrationer af kvælstof i udledningerne ligger langt under kravene i Vandrammedirektivet, Fiskevandsdirektivet og Nitratdirektivet. Brønserud tilskriver i store træk de danske miljøplaners indgreb over for landbruget 1987-2018 en særlig dansk tilbøjelighed til at udkæmpe politiske kampe på landbrugets bekostning. Ikke ud fra faglige begrundelser, men fordi det i kapløbet om det grønne vælgersegment har været politisk opportunt. ”Hele det politiske system er grundlæggende fastlåst, fordi der igennem så mange år er blevet set bort fra de faktiske koncentrationsmålinger,” forklarer han. ”Skiftende regeringer har bevidst søgt at dække over de sandfærdige opgørelser. Derfor kan stort set alle indgreb via de mange vandmiljøplaner betragtes som særlige danske byrder for landbruget. Især når det bliver sammenholdt med de øvrige EU-landes vilkår for landbrugsdrift anno 2018.”

Miljøstyrelsen skriver ellers på sin hjemmeside, at Danmark har ”noget af verdens bedste drikkevand. Næsten alle steder i Danmark kan man indvinde grundvand, der er egnet til fremstilling

af drikkevand. Drikkevand, der er rent og smager godt.” Det får man bare ikke rigtig indtryk af i politikernes og mediernes udlægninger, der vægter de negative historier. Det er så medvirkende til, at vi henter containere i hobetal med flaskevand fra Italien, Frankrig og Sverige til Danmark. Hvad klimaaftrykket er af den mængde, er ikke svært at regne ud. I øvrigt er det påfaldende, at vi ofte på dansk omtaler det, der i EU-sprog hedder runoff (afløb fra landbrugsarealer), som udledninger – som giver nogle helt andre værdiladede associationer.

Reelt er kvælstofkoncentrationerne i det danske ferskvand ifølge Brønserud så lave, at det efter EU's direktiver burde have ført til en reduceret overvågning. Han har en klar fornemmelse af, hvorfor det ikke er sket i Danmark: Programmerne med tilhørende selvudviklede faunamålinger i vandløbene har karakter af en beskæftigelsesforanstaltning og er dermed en vigtig indtjeningsaktivitet for kommuner, universiteter, forskningsinstitutioner og konsulentfirmaer.

Man må undre sig med Brønserud over, at ministerierne ikke fremlægger nogen offentligt tilgængelige konsekvensberegninger af alle disse tiltag for Danmarks – i det mindste tidligere – internationalt anerkendte fødevareklynge. I betragtning af, hvor dybt vandmiljøplanerne griber ind i landbrugets og dermed fødevareklyngens måde at fungere på, har det ellers store konsekvenser for den danske samfundsøkonomi. Brønserud konkluderer, at det tydeligvis ikke er veluddannede eksperter, regeringerne har manglet, og at denne type konsekvensberegning derfor må antages at være fravalgt af politiske årsager. Det anføres ligefrem i en udvalgsrapport fra 2007, at ”det har ikke været muligt at foretage egentlige samfundsøkonomiske beregninger.” Dette sker til trods for, at der allerede i Nitratdirektivet fra 1991 var stillet krav om omkostningsberegninger, som de danske politikere imidlertid valgte at se bort fra, især i forbindelse med Vandmiljøplan 2 fra 1998. På grund af forskningens manglende transparens har befolkningen og politikerne fået det indtryk, at vandmiljøplanernes indgreb stort set er omkostningsfri, også for landmændene. Men de fleste landmænd ved, at byrderne fra disse planer er langt mere bekostelige end det, de danske universiteter og politikere ”har for vane at angive over for offentligheden”, som Brønserud udtrykker det. Det antages eksempelvis, at

reduktionerne – stik mod virkeligheden – ikke begrænser kød- og mælkeproduktionen, fordi landmændene jo blot kan købe det manglende foderkorn, solsikkekrå og sojaskrå fra andre lande. Mere herom senere.

Siden 1989 har det været kendetegnende for forsøgs- og overvågningsaktiviteterne på landbrugsområdet, forklarer Brønserud, at de er foregået under stor lukkethed og uden at leve op til det forskningsfaglige krav om transparens. Der gives heller ingen forklaring på, hvorfor forskernes resultater siger et, mens der i praksis ses markant afvigende resultater. Hvis dataene var blevet lagt åbent frem, ville der være en mulighed for at forholde sig til indgrebene. Brønserud efterlyser et svar på, hvorfor forskningsresultaterne er blevet holdt uden for en egentlig validering af internationalt anerkendte forskere, og stiller det relevante spørgsmål, om de danske forskningsresultater fra de seks såkaldte landovervågningsområder er blevet fremlagt for internationale bedømmelsespaneler med henblik på offentliggørelse i anerkendte tidsskrifter – hvad de tydeligvis ikke er, siden han spørger. Det er centrale pointer, som det ville være interessant at få besvaret af de pågældende forskningsinstitutioner.

Modellerede opgørelser af udvaskningen

En ny model fra 2004 til beregning af de erhvervs-mæssige omkostninger skulle ifølge Brønserud råde bod på disse mangler i den politiske proces. Modellen antager bl.a., at det ikke har nogen indflydelse på omfanget af husdyrproduktionen, at der udtages korn- og grovfoderarealer af produktionen; at lediggjort arbejdskraft, maskiner og bygninger umiddelbart vil indgå i andre funktioner til samme pris, og at kreditorerne ikke ændrer vurderingen af landbrugsbedriftenes værdi. Man behøver ikke have megen indsigt i erhvervsforhold for at indse, hvor forkerte disse antagelser er. Man kan blot besøge det danske landbrugsland, hvor store områder nu ligger hen med tomme stalde og bygninger, forladte og usælgelige efter at ejerne er gået konkurs.

Typisk har modellerne DAISY og NLES, der er udviklet af de danske forskere til at forudsige landbrugets udvaskning af næringsstoffer, ifølge Brønserud vist sig ikke at fungere tilfredsstillende, eftersom de viser markante afvigelser i forhold til de reelle målte værdier i vandløbene og i det såkaldte kvadratnet – et landsdækkende sy-

stem, der inddeler landet i kvadratiske celler. Til trods for, at der foreligger præcise fysiske målinger af næringsstofindholdet i vandløbene, var det DAISY's og NLES's modellerede resultater – der viste langt højere udledninger – der blev anvendt ved slutevalueringen af Vandmiljøplan 2 og igen ved midtvejsevalueringen af Vandmiljøplan 3 (2009).

Brønserud giver mange eksempler på, hvordan politiske tiltag stort set altid trækker i samme retning. Der er fra centralt hold skabt en forestilling om landbrugets miljøpåvirkninger, der ligger langt fra virkeligheden, hvilket kan dokumenteres gennem utallige målinger i drænvand, grundvand og vandløbsvand. ”Denne målte faktuelle situation har der tydeligvis været et politisk ønske om at se bort fra,” forklarer han. Dermed har forudsætningerne været til stede for at omlægge og tilpasse landbrugsdriften efter de fremherskende politiske vinde og ikke ud fra de normale beslutningsmønstre baseret på solide kendsgerninger, godt landmandskab og valide forsøgsresultater.

Internationalt anerkendt dansk viden er gået tabt

Brønserud påpeger, hvordan dette så har ført til sværmen af tiltag, hvoraf de fleste har været meningsløse. Samtidig er vigtig viden gået tabt i takt med, at den politisk skabte forestilling om et stærkt forurenende landbrug har afløst den tidligere internationalt anerkendte danske sagskundskab og viden inden for plantedyrkning og anvendelse af handels- og husdyrgødning. Alt dette har i store træk været kasseret siden slutningen af 1980'erne og må i dag i vid udstrækning anses for tabt. Samtidig er generationers opbyggede viden om dyrkning og behandling af jorden blevet tilsidesat af regelfaste tidsfrister, forbud mod bl.a. jordbehandling og indgreb i det frie afgrødevalg. Det danske regelregime har ydermere ført til en udpining af landbrugsjorden med fald i jordens livsvigtige kulstofindhold – alt livs byggesten – til følge. Også denne viden, som er dokumenteret gennem mere end 100.000 jordprøver i kvadratnettet over de seneste 30 år, vælger beslutningstagerne at se bort fra.

EU vildledes med misvisende informationer

Brønserud tøver ikke med at kalde den information, der fra centralt hold udbredes om landbrugsområdet, for fake news. Et eksempel på

dette tager afsæt i nitratinholdet i drikkevandet, som for perioden 1985-94 viste et overraskende lavt tal på 6,22 mg nitrat pr. liter i gennemsnit. Dette forklarede myndighederne med, at det kun var det ”yngre grundvand” i lagene over drikkevandsboringernes indtag, som var belastet af nitrat. Forklaringen er grebet ud af luften, eftersom der ingen viden foreligger om alderen af grundvandet. Myndighederne forklarede supplerende, at det lave indhold skyldtes, at vandværkerne havde lukket de borer, der havde for højt nitratinhold – reelt er det dog yderst sjældent, at der lukkes drikkevandsboringer på grund af for højt nitratinhold. De samme oplysninger bliver så indberettet til EU, hvorefter EU-kommissionen udtrykker betænkelighed ved, om det danske grundvand kan overholde grænseværdien på 50 mg nitrat pr. liter drikkevand. Læs: 50 mg/l over for de reelle målte tal, som var 6,22 mg pr. liter i gennemsnit for 20-30 år siden, og som har været faldende frem til i dag.

I virkelighedens verden, konstaterer Brønserud, bliver overvågningsboringer, der ikke viser indhold af nitrat, taget ud af myndighedernes prøveprogrammer, og i stedet bliver der lavet nye borer. ”Helt op til blot 2 meter under terræn bliver der ledt efter små grundvandslommer, som kan indgå i statistikken,” forklarer han. Der er også en forskellig frekvens for prøveudtagning, hvilket betyder, at der udtages prøver hvert år i borerne med størst nitratinhold, medens der udtages prøver fra borerne med lavt indhold hvert andet eller hvert tredje år: ”Analyseserierne og de tilhørende statistikker fra denne såkaldte overvågning er videnskabeligt angribelige og styret politisk med henblik på at nå et bestemt resultat for de fireårige indberetningsperioder til EU, startende i 1991.”

Påstanden dokumenteres bl.a. med et bilag, hvor et undersøgelsesområde ved Gislum i Himmerland på omkring en halv km² leverer 23 borer. Området har en porøs og sandet struktur, som giver gode muligheder for at finde høje nitratkoncentrationer helt ned til 25 meter under terræn. Af de 86 analyser foretaget over 4 år har de 65 da også vist et indhold på over 50 mg nitrat pr. liter. Til sammenligning er der i det meste af Sønderjylland, hvor nitratkoncentrationerne er anderledes lave, kun taget prøver fra 19 filtre. Resultatet er da også, at den halve km² ved Gislum i indberetningen til EU får en vægt, der er 72% højere end to

tredjedele af Sønderjylland. Dermed leverer dette lille område på størrelse med et deltidslandbrug hvad der svarer til 11% af samtlige vandprøver på landsplan med et for højt nitratindhold. Ved siden af Gislum er der i øvrigt en vandværksboring, der leverer vand med lavt nitratindhold.

Brønserud fortsætter med at forklare, at ikke nok med at GEUS [De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland] blæser på EU's krav om en repræsentativ prøveudtagning, men hyppigheden af prøveudtagningen er også gjort bevidst selektiv skæv – helt åbenlyst for at få en så høj andel af analyser med et indhold over EU's grænseværdi for drikkevand som muligt. Og da denne praksis er blevet gentaget igennem mange år, kan det betegnes som ”groft forsætligt eller med fuldt overlæg af forskerne på GEUS. Således er EU blevet fyldt med misvisende og dermed irrelevante informationer.” De høje måleresultater bliver i næste ombæring en væsentlig årsag til de forøgede miljøkrav til landbruget.

Ophør af vedligeholdelse af vandløb

Indtil for få år siden stod de enkelte lodsejere for oprensning og vedligeholdelse af vandløbene, men dette er nu standset gennem lovgivningen. Tankerne herom lyder besnærende: ”På sigt vil vandløbet falde tilbage til sin naturlige dynamik med jævnlige oversvømmelser af de ånære arealer og genskabe et snoet forløb med stor fysisk variation.” Men hvis et vandløb får lov til at gro til, vil der, som Brønserud rigtigt anfører, ”hurtigt opstå en tæt bevoksning, og træer vil slå rod så tæt på vandløbet, som det er muligt. Dette gælder også rørlagte strækninger, hvor der ikke sker dyrkning af jorden. Hertil kommer, at stigninger i bunden og vandstanden vil tilstoppe dræne og til sidst helt gøre det umuligt for drænvandet fra de tilstødende arealer at nå ud i vandløbene. Træer og bevoksning vil ødelægge vandløbet, og rødderne vil gradvis tilstoppe selv store rørføringer.” Selv højskov, som ellers søges fremmet ved skovrejsning, vil i disse områder blive ødelagt på grund af forsuring og forsumpning. Det er sigende, at ingen af vore naboregioner med en tilsvarende topografi eksperimenterer med ophør af vedligeholdelse af vandløb, hverken i landområder eller i befolkede områder. Det er ikke EU's hensigt at lade jorden forsumpe eller at ødelægge vandløbsinfrastrukturen. ”En sådan politisk tilgang kendes ikke fra andre EU-lande,” skriver Brønserud.

I Tyskland benyttes de opkrævede jordskatter til en omhyggelig vedligeholdelse af vandløbene fra det offentlige side. De danske jordskatter er endnu en særegen dansk byrde, eftersom ingen af vore nabolande opkræver tilnærmelsesvis så høje beløb i skat af landbrugsjorden. I Danmark går skatterne endda ikke på samme måde til varetagelse af praktiske forhold omkring landbruget, men havner i kommunekassen, hvorefter kommunen kan bruge dem til ældrepleje eller andre formål efter eget skøn.

Jeg kan tilføje, at i Skåne ejes åerne af lodsejerne via ålaug, som vedligeholder åerne hvert år med løbende kontakt til lensstyrelsen. Lodsejerne betaler for arbejdet, der udføres under hensyn til både opretholdelsen af naturmiljøet i åen og afvandingen af landbruget.

Den manglende vedligeholdelse af vandløbene og den deraf følgende forsuring og forsumpning gavner givetvis nogle arter af flora og fauna, men der er tilsyneladende ikke sikker viden om det samlede resultat. Til gengæld er det sikkert, at forsuring og forsumpning hæmmer det tilstødende plantebrug kraftigt og fører til både faldende udbytter og en øget arbejds- og maskinindsats. Dette er igen stærkt negativt ikke bare i relation til klimaet, men fører også til øgede arealkrav, så der bliver mindre plads til egentlige naturområder.

Denne sidste sammenhæng er et eksempel på, hvor komplekse miljøforholdene omkring landbruget er. Meget er der ikke tilstrækkelig viden om, og det åbner for en politisk frem for en vidensbaseret styring af forholdene.

Er økologi så svaret?

Fra og med Vandmiljøplan 2 (1998) har omlægning til økologisk drift været brugt som en miljøfremmende foranstaltning. På de økologisk dyrkede arealer er det påkrævet, at der kun må benyttes husdyrgødning og kvælstoffikserende afgrøder som kløver, pløjning af græs og gødning fra kvæg på græs. På grund af behovet for husdyrgødning har langt de fleste økologiske landmænd husdyr, og helst drøvtyggere, dvs. køer og fedekvæg, fordi de derved får græs og kløver ind i sædskiftet, hvilket igen bekæmper ukrudtet. Da den tilladte gødskning har vist sig at være utilstrækkelig, og det økologiske landbrug i Danmark derfor er langt fra at være selvfor-

synende med gødning, har der været en vid adgang til at supplere med gylle fra konventionelle landbrug. Som det fremgår heraf, er økologisk landbrug reelt bundet op på køer og fedekvæg. Hvordan det harmonerer med klimabudskabet om at reducere antallet af køer og spise mindre økse kød – ja gætt selv.

Selv om disse tiltag øger udvaskningen, har forskerne mærkværdigt nok skønnet, at der er en mindre udvaskning fra økologisk landbrug end fra konventionelt. Der hersker ifølge Brønserud en statslig fortælling om, at økologi vil medføre en markant positiv effekt på natur- og miljøforholdene med mindre udledning af kvælstof, reduceret forurening af jord og grundvand, forbedrede naturforhold og biodiversitet. Frem til 1995 var det ellers opfattelsen, at den økologiske produktion belastede vandmiljøet mere med kvælstof end den konventionelle produktion. Men uden nærmere forklaring blev økologisk landbrug med Vandmiljøplan 2 ansat til en lavere udvaskning på ca. det halve af udvaskningen fra det konventionelle landbrug. Nogle år senere blev tallet reduceret yderligere, og det skete igen med Landbrugspakken i 2015. Vel at mærke er der tale om vurderinger, der ikke er baseret på forsøg eller målinger, men hviler på teoretiske antagelser.

Jeg kan supplere med at fortælle, at på den anden side af Øresund er forskerne godt klar over, at kvælstofudvaskningen fra de økologiske landbrug er højere end fra de konventionelle. En nylig undersøgelse har i øvrigt vist, at klimaeffekten fra 1 kg økologisk hvede er 70% højere end fra 1 kg konventionelt dyrket hvede. Påstandene om, at økologisk landbrug er bedre til at opbygge muldlaget, som man ofte hører fremført, holder tilsyneladende heller ikke vand: Studier viser, at det forholder sig omvendt. Dette nævnes for at illustrere, at den økologiske dagsorden ikke er så ensidigt positiv, som den ofte bliver fremstillet, og at der fra officielt hold ikke synes at være tilstrækkelig bevidsthed om sondringen mellem miljø- og klimapåvirkning.

Tilbage til Brønserud. Ifølge ham hævdes det fra officielt hold, at økologisk drift fremmer økonomisk vækst og beskæftigelse. I realiteten er konsekvensen et betydeligt fald i udbyttet fra planteavl – foruden at økologisk jordbrug trækker meget mindre CO₂ ud af atmosfæren. Der

er desuden tendens til udpining af jorden, som betyder, at de økologiske landbrug i gennemsnit går tilbage til konventionel drift efter 13 år. Men nye kommer til, også fordi de ved at omlægge til økologi kan få en større del af tilskuddene. Ikke desto mindre er gældsforholdene anstrengte også på de økologiske bedrifter.

Som Brønserud påpeger, er de konventionelle landmænd blevet udsultet økonomisk, både som følge af de mange tiltag og fordi landdistriktsstøtten primært går til de økologiske landbrug og naturprojekter. De konventionelle heltidslandbrug er knap nok i stand til at skabe en indtjening, der rækker til at aflønne ejeren og hans families arbejde. Indtjeningen rækker ikke til at betale renter på gælden eller forrente egenkapitalen. Landmænd går da også fallit på stribe, eller de bliver tvunget af bankerne til at sælge deres bedrift.

Alligevel finder Brønserud i de mange officielle udredninger ikke noget sted, hvor forskerne berører muligheden af en sammenhæng mellem landbrugets eksistensmuligheder og de vidtløftige planer om indgreb: ”Tværtimod ser statens forskere landbrugsaktivitet som noget, der helst skal begrænses, og hvis den fortsat skal være der, ville det være bedst med store ekstensive græsarealer med græssende dyr eller en økologisk produktion, også selv om forbrugerne ikke vil købe denne produktion til en rentabel pris”, forklarer han. ”Som årene går, bliver disse statslige forskeres mere eller mindre udtalte drømme til en form for selvopfyldende profeti. Begrænsningerne bliver så snærende for landbrugsdriften, at disse forskere med rette kan sige, at der ikke længere er nogen økonomisk begrundelse for at opretholde [den traditionelle] landbrugsproduktion.”

Supplerende kan det nævnes, at et hold svenske forskere tilbage i 2014 gav Danmark det råd, at man skulle satse på konventionel dyrkning i kombination med udtagning af større arealer til natur. På den måde kunne man tilgodese de forskellige behov bedst.

Svækket konkurrenceevne

Indgrebene har som sagt betydet voldsomme begrænsninger i landbrugets muligheder for at skabe et indtægtsgrundlag. De har også været alvorlige for beskæftigelsen og for landbrugsdelen af servicesektoren og den relaterede industri, der

i stadig højere grad mangler et råvaregrundlag. Den politiske holdning har været, at så kan man købe de manglende produkter i udlandet. Jeg kan tilføje, at vi nu kan følge, hvordan man pga. det lave proteinindhold i dansk korn og grovfoder må hente dyrefoder fra Sydamerika, hvor man brænder skove af for at gøre plads til landbruget, og hvor der bruges bekæmpelsesmidler, der ikke har været tilladt i Danmark i mange år. Fra Sydamerika transporteres foderet så 10.000 km over havet til Danmark i stedet for, at den danske landmand selv producerer det foder, han har brug for til sine dyr, sådan som han ellers har gjort i århundreder. Hvordan det klimaregnskab ser ud – ja tænk selv.

Begrænsningerne på kvælstof har som nævnt også resulteret i, at der stort set ikke længere produceres brødhvede med højt protein- og værdiindhold i Danmark. I stedet importerer vi det så fra fx Skåne, der ikke har tilsvarende begrænsninger, men alligevel ikke højere udledninger, fordi kornet bruger kvælstoffet. Det danske korn med lavt protein- og værdiindhold sælges så i stedet som foderkorn, hvor det er konkurrenceudsat af billigt korn fra Rusland og Ukraine med yderligere indtægtstab til følge.

Ud over et ødelæggende indtægtstab har alle disse tiltag ført til en svækket konkurrenceevne for den danske landbrugssektor internationalt. Begrænsningerne for produktionen og det administrative miskmask af sanktioner, afgifter, skatter og miljøkrav presser jobs og eksportindtægter ud af Danmark. Det danske landbrug er reguleret af myndighederne i alle detaljer med et enormt kontrolapparat til følge. I vore nabolande tager man udgangspunkt i, at landmændene er i stand til at tænke selv og vil gøre det bedste for deres jord. I Sverige stilles en database til rådighed for landmændene, som via satellitovervågning måler grønstoffet i afgrøderne og angiver, hvor meget de enkelte marker skal gødes hen over sæsonen for at nå et optimalt resultat. Herefter indberetter landmændene selv deres gødningsforbrug. Igen – uden øget udledning til følge, fordi kornet bruger kvælstoffet. Det er et enkelt og billigt system, som giver ansvaret tilbage til landmændene, der forstår at tage det på sig. Igen er Danmark gået den modsatte vej med en ødelæggende topstyring og kontrol.

Rapport om landbrugets rammevilkår

Det vakte opstandelse, da en stærkt kritisk rapport om landbrugets rammevilkår i 2016 blev sablet ned og forfatteren anklaget for videnskabelig uredelighed. På CBS, hvor rapporten blev udfærdiget, valgte man under stor mediebevågenhed ikke at udgive den. Det er bemærkelsesværdigt, at pressen ikke siden har omtalt, at anklagerne om videnskabelig uredelig blev afvist, og at en ekstern vurdering foretaget af en gruppe udenlandske forskere heller ikke fandt grundlag for at kritisere rapporten, men tværtimod bakkede op om dens indhold. Rapporten angav nogle ganske andre registreringer af udbytter og dækningsbidrag pr. hektar på en lang række case-landbrug over en 6-årig periode end dem, universiteterne når frem til med deres teoretiske beregninger, og som politikerne har taget til sig.

De økonomiske konsekvenser

Brønserud påviser, hvordan politikerne ved at skære skive på skive har formået at trække den økonomiske udpining af landbruget i langdrag, så der ikke kan rejses retssager om ekspropriation. Samtidig bagatelliseres tabet for landbruget i universiteternes kalkulationer. ”For de fleste danskere er det grænseoverskridende at forestille sig, at der direkte er foregået statslige manipulationer og fordrejninger med det formål at skade danske erhvervsmæssige interesser,” skriver Brønserud. Hans analyser viser, at det er politisk ønskede reguleringer, der ligger bag det abnorme administrationsapparat på området. ”En sådan tilgang til fødevarerhvervene kendes ikke fra hverken Tyskland, England eller Sverige,” konkluderer han: ”Ingen af vore nabolande har en politik med bevidst udsultning af afgrøderne. Tværtimod viser forsøg i Sverige, at balanceret tildeling af næringsstoffer efter afgrødens behov ikke har en forøgende effekt på udledningen fra de dyrkede marker.”

”Balanceret” hentyder her til, at det svenske system som nævnt på en enkel måde gør det muligt at tilføre næring til planterne i præcis det omfang, de har brug for, så de udvikler sig bedst muligt. Der gødes efter behov og betydeligt mere end i Danmark, men udvaskningen af næringsstoffer er lav; for når planterne trives, får de også kræfter til at hente næringen op af jorden. Sverige kan herefter eksportere det dyre brødkorn til Danmark, som vi stort set ikke har kunnet producere siden Vandmiljøplan 1 i 1987.

Endnu værre bliver det, når EU-Kommissionen er fejlinformeret og dermed baserer sine vurderinger af dansk landbrugs udledninger på ”vildt overdrevne og for længst forældede opgørelser”, som Brønserud formulerer det. Tilmed er der tale om dansk enegang på området, og samtlige indgreb siden 1990 kan betragtes som særlige danske rammevilkår indført ”ud fra et politisk ønske om at nedlægge landbruget og dets husdyrproduktion og erstatte dyrkningen af jorden med vådområder eller skov.” Alle regeringer siden Vandmiljøplan 1 i 1987 har haft del i denne politik.

Økonomen Brønserud ender med en opgørelse af tabene for den danske fødevareklynge som følge af de særegne danske regler. For de økologiske arealer bliver det samlede tab over 30 år 31 milliarder kr. i forhold til konventionel drift. Udtagningen af jord fra dyrkning samt forsumpning ansættes til yderligere 88,5 milliarder kr. over en tilsvarende periode. Sammen med tabet fra undergødsning, krav om efterafgrøder, forbud mod jordbearbejdning og krav om overholdelse af bestemte datoer for arbejdet i landbruget ansættes det samlede tab til 222 milliarder kr. for et erhverv med en i forvejen skrøbelig økonomi.

Endnu flere milliarder går til håndhævelse af det enorme administrative apparat, der er nødvendigt for at styre denne udvikling – inklusive 600+ millioner kr. årligt til forskerne, der leverer input til politikerne. Disse midler fremskaffes ved at pålægge landbruget afgifter og ved at beslaglægge hele puljen på 1,3 milliarder kr. årligt fra EU’s landdistriktpulje. Afgifterne beløber sig over en 8-årig periode til 19,7 milliarder kr. Samlet er der til dette formål over en 30-årig periode inddraget midler direkte fra landmændene i en størrelsesorden af 55 milliarder kr. – opkrævninger, der ville være uhørte i vore nabolande. Der er ikke noget at sige til, at landmændene nu er så forarmede, at de ikke har råd til at vedligeholde deres produktionsapparat og går konkurs på stribe. Samtidig er mange jobs i industriens fødevareklynge enten udfaset eller i fare, da de bliver ramt af manglen på råvarer. Man kan så tænke over, hvad det har betydet for landdistrikterne, der over de sidste årtier har mistet mange arbejdspladser og skatteindtægter.

Efter gennemgangen af forholdene omkring landbruget må man undre sig med Brønserud

over, hvorfor landbrugsorganisationerne ikke har sagt fra. Hvis man drager en parallel fx til lærernes eller chaufførernes eller SOSU’ernes organisationer, vil det nok stå klart, at de ikke ville have accepteret så voldsomme forringelser af deres eksistensgrundlag uden kamp. Brønserud forklarer, hvordan der skete et skred, da universiteterne overtog forskningen fra de gamle landbrugsfagmænd, der havde haft ansvaret for statens forsøgsgårde. Men bogen må ses som en anklage ikke bare mod politikere og forskere, men også mod landbrugets organisationer, der nok har knurret lidt, men ellers stort set lagt sig fladt ned og accepteret ødelæggelsen af erhvervet. De har tydeligvis ikke været dygtige nok.